

nistra što je iskoristio svih 15 dana godišnjeg odmora).

Neporecivo je da su unutarnji odnosi u Japanu bili bitni za uspostavljanje »ravnoteže« između razvoja i okoliša, ali treba istaknuti i to da niti jedna razvijena industrijska zemlja ne zasniva svoj uspjeh samo na unutarnjim sposobnostima i razvojnim potencijalima, nego se visoko supportira razlikom između internaliziranja dobiti i eksternaliziranja troškova, a među njima su i ekološki. Iz toga slijedi da će Japan u održavanju sadašnje svjetske pozicije i u idućem razdoblju također sudjelovati u iskorištavanju globalnih resursa, kao i druge razvijene zemlje.

Postoji izraz »japanizam« koji označava ne samo kulturni profil u kojemu neke vrijednosti poprimaju folklorističko značenje: rođenje šintoistički, svadba kršćanski, a smrt budistički. U taj izraz ulazi dnevno čuđenje uspješnosti sustava, ali i strahovanja. Jer jedna od tri svjetske gospodarske moći također može imati granice (krah Tokijske burze 1990., može se temeljiti na savezu industrije, obrazovane birokracije i konzervativne vladavine). U povijesti je poznato iskustvo »apetita« japanskog militarizma što ga može zamijeniti ekonomski »apetit«.

Ivan Cifrić

Oleg N. Janitskii

ЕКОЛОГИЧЕСКОЕ ДВИЖЕНИЕ В РОССИИ

Критический анализ

Поссијскаја Академија Наук, Институт
социологији, Москва, 1996, 216 стр.

Sociolog Oleg Yanitsky je najistaknutiji istraživač u okviru Ekološkog pokreta u Rusiji. God. 1993. objavio je monografiju na engleskom jeziku **Russian Environmentalism: Leading Figures, Facts and Opinions** (Nakladnik Mezhdunarodnyje Otnoshenija, Moskva 1993), **Ruski ekološki pokret: Vodeće osobe, činjenice i stavovi.**

Njegovo najnovije djelo naslovljeno **Ekologitsjeskoe dvizenie v Rossii. Krititsjeskii analisis (Ekološki pokret u Rusiji. Krićka analiza)** jednako tako zavređuje da bude objavljeno na engleskom jeziku. Ono se temelji na iskustvu istraživanja u razdoblju 1986.–1996. i to među predstavnicima ekoloških grupa, političarima i drugima u raznim dijelovima Rusije, kao i na studiji arhiva i sličnih dokumenata ekoloških grupa.

Glavna je tema ove knjige uloga mlade inteligencije u ruskom ekološkom pokretu u povijesti i u teškim društveno gospodarskim okolnostima današnjice. Podnaslov djela vrlo je dobro odabran. Najzanimljiviji dijelovi knjige nisu analize porasta već analize stagniranja ekološkog pokreta u pojedinim razdobljima.

U eri komunizma okrilja ekoloških zajednica bila su sveučilišta, veliki znanstveno-istraživački instituti i druge profesionalne organizacije. U šezdesetim godinama prva studentska zajednica (*dryzjina*) za ekološku zaštitu okoliša utemeljena je unutar Fakulteta za biologiju tla na Moskovskom državnom sveučilištu. To se odigralo u prvom razdoblju »ugrijavanja« koje je stvorilo novu, iako ograničenu, slobodu mišljenja i djelovanja. Za svoje članove te su *dryzini* ponudile jedinstvenu priliku za spontane aktivnosti, razvoj identiteta i međusobnu potporu. Ova posljednja funkcija bila je naročito značajna za mnoge pojedince bez snažnih obiteljskih obaveza i drugih društvenih veza. Problematični aspekti u razvoju *dryzini* bila je njihova privlačnost za one marginalizirane i ponekad psihološki nestabilne osobe, koje su predstavljale opterećenje u djelatnostima ovih organizacija. *Dryzini* šezdesetih i sedamdesetih godina obavljale su funkcije koje su bile korisne političkim sustavima. Centralizirani politički sustav iz onih dana omogućavao je širenje dobrog primjera *dryzini* s Moskovskog sveučilišta po cijelom Sovjetskom Savezu. Najvažniju ulogu u razvoju tih grupa odigrali su tzv. *stariki*: najstariji čla-

novi koji su posao za njih nastavili i nakon završetka svojih sveučilišnih studija. Ponekad su se oni čak i vraćali u te zajednice nakon nekoliko godina izbjavanja. Mnogi od tih prethodnih članova radili su u raznim ustanovama za zaštitu prirode. Oni su poticali suradnju između »pokreta« i »sustava«. Faktori koji su pridonosili stabilnosti i vitalnosti zajednica među ostalima bili su: snažna identifikacija s grupom (»Zajednice su naš dom i način življenja«), njihova apolitičnost (»Mi smo profesionalci i naš je posao utemeljen na znanstvenom iskustvu«), njihovo svojstvo decentraliziranja i nedostatka hijerarhije koje se našlo u snažnoj suprotnosti s okolnim društvom u širem smislu, njihov uravnotežen odnos prema političkom sustavu koji su podupirale svojim aktivnostima za zaštitu prirode, ali o kojem su bile u visokom stupnju neovisne u ostvarivanju svojih programa.

Međutim osamdesetih godina pokazalo se kako se pokret ne uspijeva prilagoditi novim društvenim okolnostima. Po Yanitskyjevu mišljenju razlogom su bile dvije strateške pogreške: pokret nije iskoristio prilike koje su mu pružile izmijenjene političke okolnosti kako bi se angažirao u rješavanju problema poput industrijskog zagađivanja i zračenja. Umjesto da se prilagode novim uvjetima zajednice su tražile legaliziranje i potporu autoriteta. Umjesto da kritički ocijene svoje vlastito mjesto u početnom procesu demokracije, one su drugima osmislile kriterije koji bi bili prihvatljivi i ekološkom pokretu. Službena politika središnjih odluka i održavanje »čistoće« članstva sve je više bilo u suprotnosti sa stvarnošću djelovanja na okoliš koje je započeto s lokalnim značajem, a u kojem su pojedinci i skupine izvana odigrali bitnu ulogu. Slogan »osim nas, nitko ne čini ništa« više nije bio u suglasju sa stvarnošću.

Pojavile su se nove neformalne grupe sa svojom manje razvijenom organizacijskom strukturom i bez strogo definiranih programa. Te su nove skupine bile u bli-

skom kontaktu s mnogobrojnim problemima okoliša s kojima se ljudi susreću u svakodnevnom životu. Ekskluzivnost *dryzjini* također se gubila jer nove neformalne grupe nisu ograničavale svoje djelatnosti na zaštitu prirode već su prosvjedovale protiv industrijskog zagađivanja, uništavanja okoliša u gradovima i raznovrsnih antropogenih rizika. U razdoblju 1987.–1991. god. zamisli i inicijative za ekološkim i političkom promjenom nisu stizale od strane biologa ili drugih prirodoslovaca već od strane humanističke i tehničke inteligencije. Dobrovoljna izolacija pokreta *dryzjini* (»Mi ekolozi najbolje znamo!«) dovela ih je do propadanja.

Brojne nove lokalne ekološke grupe zajedno su formirale Socijalnu ekološku zajednicu 1988. god., a 1995. god. 230 grupa postalo je članicama Zajednice. Ipak je i ovom slučaju Yanitskyjeva studija više istraživanje propadanja nego napretka pokreta. Nakon bitne uloge u ekološkom pokretu revolucionarnog razdoblja oko 1990. društveni i ekonomski pad devedesetih godina također je oslabio položaj ekoloških grupa. Poznati njemački sociolog Ulrich Beck, potaknut katastrofom Chernobyla uveo je pojam »rizičnog društva« da bi opisao moderno društvo kako u zapadnoj, tako i u istočnoj Evropi. Yanitsky opisuje propadanje ekološkog pokreta devedesetih godina u Rusiji, u društvu uvijek prisutnih ekoloških, gospodarskih i društvenih rizika. Borba za opstanak također je utjecala na ekološke grupe. Sigurno je za mnoge njegove prijatelje u ekološkom pokretu čitanje ovakve Yanitskyjeve kritičke opaske uistinu bolno iskustvo. Ekološke zajednice sve više i više slične savjetodavnim tvrtkama. One žele dobiti financijsku potporu zapadnih zemalja.

Jedan od razloga zbog kojih više ne započinju prosvjedne akcije mogao bi biti taj da njihovi sponzori sa Zapada ne bi bili skloni sukobima s vlašću. Oduševljenje je zamijenila rutina. Najnoviji Yanitskyjev naslov donosi nam upečatljive prosudbe

o porastu i propadanju ruskog ekološkog pokreta u pojedinim razdobljima. To je uz ostalo i hrabro djelo. Kao znanstvenik Yanitsky se ne boji napisati kritički osvrt o ljudima iz ekološkog pokreta o kojem je ovisan ukoliko namjerava nastaviti svoja istraživanja.

Egbert Tellegan

Olivera Lončarić-Horvat (ur.)

OSNOVE PRAVA OKOLIŠA

Biblioteka »Pravo«, Zagreb, 1997., 289 str.

Ekologija je postala objekt pravne regulacije u zadnjih nekoliko desetljeća, a početak pravne regulacije označio je i nastanak jedne nove pravne grane, prava okoliša. S obzirom na to, nije čudno da je razvoj te grane prava još na počecima i da na mnoga sadržajna i metodološka pitanja prava okoliša još nema sigurnih odgovora. Ali, bez obzira na to ekološko pravo je zasigurno jedno od najdinamičnijih i najinovativnijih pravnih područja u suvremenom pravu.

U nas se mogao primijetiti manjak odgovarajuće pravne literature vezano uz ekološki problem, jer se problem ekološke krize u nas do sada obrađivao prvenstveno s filozofskih ili socioloških pozicija. Taj nedostatak ispravljen je objavljivanjem knjige skupine autora s Pravnog fakulteta u Zagrebu, **Osnove prava okoliša**. U stvari, to je jedan oblik zbornika, a ujedno i udžbenik koji će se koristiti u nastavi na novouvedenom kolegiju Pravnog fakulteta u Zagrebu nazvanom Pravo okoliša. Udžbenik je napisala skupina autora, a urednica je Olivera Lončarić-Horvat.

Građa knjige raspoređena je u šest poglavlja. Prvo poglavlje naslovljeno je *Uvodna i osnovna pitanja prava okoliša*, a u njemu autorica Jasna Omejec uvodi čitatelja u problematiku stvaranja i najopćenitijih problema ekološkog prava. Tako se u prvom poglavlju obrađuju pitanja kao što su pojam prava okoliša i njegovo

mjesto u pravnom sustavu, zatim problem izvora prava okoliša kao i problematika vezana uz pojam i sadržaj ekološke politike.

Drugo poglavlje naslovljeno je *Zaštita nekih dijelova okoliša u hrvatskom pravnom sustavu*. Autor Dragan Medvedović daje pregled načina regulacije zaštite određenih kategorija prirodne okoline i to posebnih dijelova prirode (nacionalni parkovi, parkovi prirode, rezervati, park-šume i drugo), šuma, poljoprivrednog zemljišta, zraka, uključujući i zaštitu od buke.

Treće poglavlje *Zaštita okoliša s građanskopravnog stajališta* te četvrto poglavlje *Kaznenopravna zaštita okoliša* obrađuju probleme zaštite okoliša s građansko-pravnog i kaznenopravnog aspekta. Autori Igor Gliha i Tatjana Josipović, koji su napisali treće poglavlje te Leo Cvitanović kao autor četvrtog poglavlja bave se mogućnostima korištenja tih dviju tradicionalnih pravnih grana u ekološkoj pravnoj zaštiti. Pri tome su posebno interesantno obrađeni instituti ekološke tužbe i odgovornosti za naknadu štete te mogućnost njihove primjene kao elemenata ekološkog prava. U poglavlju o kaznenopravnoj zaštiti okoliša dan je pregled sadašnjeg stanja našeg kaznenog zakonodavstva u pogledu zaštite okoliša te analizirane promjene koje se predviđaju u prijedlozima novih zakona koji bi se trebali donijeti.

Peto poglavlje posvećeno je međunarodnom pravnom aspektu ekološkog prava. U poglavlju naslovljenom *Okoliš s međunarodnopravnog stajališta* autorica Maja Seršić daje pregled razvoja međunarodnog prava okoliša te ukazuje na posebne teškoće specifične za tu pravnu granu, posebno ukazujući na problem osiguranja primjene i istinskog oživljavanja međunarodnopravnih propisa.

U posljednjem poglavlju *Okoliš s poreznopravnog stajališta* autorica Olivera Lončarić-Horvat objašnjava mogućnosti primjene skalne mjere u ekološkom pra-